

Wit Terroriste: Afrikaner-saboteurs in die Ossewabrandwagjare

(Tafelberg, Kaapstad, 2018. ISBN 978-0-624-08158-6)

Albert Blake

Anna la Grange

Noordwes-Universiteit

anna.lagrange@yahoo.com

Wit Terroriste: Afrikaner-saboteurs in die Ossewabrandwagjare raak 'n paar belangrike aspekte van die klimaat binne Suid-Afrika tydens die Tweede Wêreldoorlog aan. Die Suid-Afrikaanse geskiedenis bevat verskeie patrone wat dikwels in vreemde wyses herhaal. Blake slaag deeglik daarin om een van hierdie patrone uit te wys. In die “nuwe Suid-Afrika” is dit maklik om te vergeet dat lank voor die ANC vryheidsvegters terreurdade gepleeg het, daar ook wit saboteurs was wat vir byna dieselfde vryheidsideale geveg het. Blake se doel is om Afrikanerterreur tydens die Ossewabrandwagjare te kontekstualiseer en “tot op die been oop te vleek” (p. 12-13). Blake poog verder om die individuele Afrikaners wat betrokke was by terreurveldtogte beter te verstaan en “om in die koppe” van sulke individue in te klim (p. 13). Die motiverings agter hierdie terreur-aksies word dus ondersoek. *Wit Terroriste* bespreek 'n aantal raaisels rondom Afrikanerterreur tydens die Tweede Wêreldoorlog.

Die eerste raaisel wat aangepak word, is die vraag of die saboteurs as verraaiers of patriote beskou behoort te word. 'n Boek deur GC Visser, *OB: Traitors or Patriots?*, het reeds in 1977 met dieselfde vraagstuk geworstel. Blake dra by tot die beantwoording van hierdie vraag deur die persoonlike gevoelens en motiverings van oud-saboteurs bevredigend aan die leser oor te dra. Deurlopend maak Blake hoofsaaklik op onderhoude staat om die gevoelens van oud-saboteurs weer te gee. In hierdie opsig slaag hy daarin “om in die koppe van daardie individuele Afrikaners te klim” en hulle gedagtes aan die leser bekend te maak (p. 13). Blake trek 'n verband tussen die motiverings agter die Rebelle en die terreurveldtog teen Suid-Afrikaanse deelname aan die Tweede Wêreldoorlog. Blake neem die korrekte standpunt in dat die “terreurveldtog word soos die Rebelle verhef tot edele optrede” wat uiteindelik ter diens van die Afrikanervolk gedoen is (p. 21).

Die raaisel rondom verraaiers en patriote lei tot die volgende knaende vraag: Kan die terreurveldtog as “volksvreemde” gedrag beskryf word? Die oorhoofse

meerderheid van die sabotasiedade wat Blake beskryf is deur pro-Duitse gesindhede aangevuur met die hoop dat Duitsland die Afrikaner se onderdrukker, Brittanje, sou uitoorlê. Wat Blake uitstekend aan die leser oordra is dat sabotasie-aksies nie alleenlik deur pro-Duitse ondersteuners gepleeg is nie, maar ook deur Afrikaners wat ten gunste van oorlogsdeelname aan die kant van Brittanje was. In hoofstuk die verduidelik Blake in diepte dat die Afrikaner 'n verdeelde nasie net voor die uitbreek-, tydens en selfs ná die Tweede Wêreldoorlog was. Die situasie is 'n komplekse fenomeen in die Suid-Afrikaanse geskiedenis wat nie ligtelik aangepak kan word nie. Tog beantwoord Blake sy navorsingsvraag uitstekend deur te verduidelik waarom die terreurveldtog nie noodwendig volksvreemde gedrag was nie.

Die derde raaisel wat Blake ondersoek is of die optrede teen die Smuts-regering alleenlik deur militante nasionalisme/republikeinse strewe gemotiveer is, en of daar ook ander beweegredes betrokke was in hierdie optrede. Blake ondersoek die redes waarom daar “'n oorlog in 'n oorlog” ontstaan het deur die kompleksiteit van die politiese klimaat binne Suid-Afrika voor-, tydens en ná die Tweede Wêreldoorlog bevredigend te bespreek (p. 52). Die wyse waarop Blake hierdie omvattende aspek ondersoek is deur die aksies van spesifieke individue te bespreek. Een van die bekendste saboteurs is Robbey Leibbrandt. Blake slaag daarin om die verhaal van Leibbrandt in 'n boeiende wyse aan die leser oor te dra en terselfdertyd die karakter van die individu te openbaar. Blake gebruik tydgenootlike opinies oor Leibbrandt om 'n uitstekende karakterskets te onthul. Operasie Weissdorn is steeds een van die raaiselagtige elemente van die Tweede Wêreldoorlog, en soos wat Blake dit stel “bly dit onduidelik wat die Duitsers met Leibbrandt se sending, bekend as Operasie Weissdorn, wou vermag” (p. 183). Dit is dus heel van pas dat Blake die aandag vestig op die individu betrokke in die operasie eerder as die operasie self. Behalwe vir Leibbrandt bespreek Blake ook verskeie ander fassinerende individue wat betrokke was by sabotering, asook die motiverings agter die sabotasie. Hieronder word ondermeer Johannes van der Walt, Steve Hofmeyr en Hans van Rensburg ondersoek. Rondom die antwoord of ondergrondse bedrywighede alleenlik deur militante nasionalisme/republikeinse strewe gemotiveer is, kom Blake tot 'n antwoord in sy hoofstuk oor “Militante Vroue” (pp. 211-226). Blake maak dit duidelik dat verskeie redes daartoe bygedra het dat individue betrokke raak in sabotasie-aksies, maar dat nasionalisme 'n grondslag gevorm het vir die deelname. Verskeie individuele vroue se rol in die sabotasie-aksies word bespreek, Blake slaag daarin om ook “om in die koppe” van hierdie saboteurs te klim.

Verder bevraagteken Blake of die terreurveldtog opportunisties was solank dit gelyk het of Duitsland kan wen. Blake verduidelik verskeie individue se motiverings agter terreurdade. Hoofstuk ses skenk aandag aan die “sabotasiespesialiste” deur na verskeie individue te verwys wat deel uitgemaak het van die Terreurgroep. Weer eens bereik Blake sy doelstelling om die individue, asook hulle lot, te bespreek. Hoofstuk 8 bespreek die terdoodveroordeelde wat hulself aan sabotasie-aksies skuldig gemaak het. Deur na die lot van twee spesifieke individue te kyk behaal Blake nogmaals sukses daarin om sy doelwit te behaal, en wys ook dat opportuniste ’n rol in dié aksies gespeel het. Hoofstuk dertien bespreek die komplekse verhouding tussen Nazisme en die Stormjaers. Blake kom tot die gevolgtrekking dat die Stormjaers geensins Britse-oorheersing vir Duitse oorheersing wou verruil nie, maar eerder dat die pro-Duitse gesindheid wat onder die Stormjaers geseëvier het ’n sterk opportunistiese vorm aangeneem het (p. 157).

Hoofstuk dertien spreek ook terselfdertyd Blake se vyfde navorsingsvraag aan deur te ondersoek of Nazisme enige belangrike rol in die terreurveldtog gespeel het. Die gevolgtrekking word gemaak dat Nazisme nooit ’n bepalende faktor in die versetbeweging was nie, maar eerder dat die ware motivering agter die verset in ’n sterk anti-Britse gevoel lê (p. 162). Die gevolgtrekking waarmee Blake vorendag kom, is dat die Stormjaers die Nazi-gruwels tydens die oorlog as propaganda afgemaak het. Die werklike omvang van Nazi-bedrywighede is “eers werklik aan die einde van die Tweede Wêreldoorlog blootgelê” (p. 259). Ten spyte van die feit dat Hans van Rensburg, en verskeie ander OB-lede, skakeling met Duitsland gehad het, en so hoogverraad gepleeg het, is dit nie noodwendig Nazisme wat terreur aangevuur het nie (p. 259). Ná die oorlog het pro-Duitse individue in Suid-Afrika veel ligter strawwe ontvang as individue in ander dele van die wêreld. Soos wat Blake dit stel “was die omstandighede in Suid-Afrika ook heel anders en moet dit in ’n eiesoortige konteks beoordeel word” (p. 264). Wat wel skort in Blake se boek is die kontekstualisering van die Suid-Afrikaanse politiese klimaat, waarin daar veel meer aandag aan die impak van die Nasionale Party se 1948-verkiesingsukses gegee kan word. Desnieteenstaande ontbloom Blake ’n gaping in die Suid-Afrikaanse historiografie wat met toekomstige navorsing gevul kan word.

Die sesde raaisel waarna Blake kyk is heel moontlik die vreemdste aspek wat in *Wit Terroriste* aangeraak word. Blake ondersoek tot in watter mate die “psigohistoriese aanspraak dat mishandelde kinders mishandelende ouers word”, ook in die Afrikaner in groepsverband waar is (p. 13). Die kwessie

van grootskaalse armoede tydens die 1930s en 1940s in Afrikanergemeenskappe sou 'n interessante element tot die boek gevoeg het. Hoewel Blake kortstondig verwysing maak daarna dat “ongeveer 'n derde van Afrikaners aan die begin van die 1930s armlastig was en onder die broodlyn moes leef” (p. 15) faal hy om die breër historiese konteks van hierdie armoede te bevredigend te beskryf. Geen verwysing word na die Carnegie-verslag of selfs die algehele Armblankevraagstuk gemaak nie. Beide die bogenoemde is van onskatbare waarde om die opkoms van Afrikanernasionalisme en die republikeinse strewe ten volle te begryp. Dit is ook 'n jammerte dat Blake nie van Sandra Swart se artikel *‘Desperate Men’: the 1914 Rebellion and the politics of poverty*, gebruik gemaak het nie. Hierdie artikel sou die verband tussen die Rebelle en die terreurveldtog, asook die rol van armoede in beide versetbewegings, nog meer in perspektief kon plaas. Blake fokus egter nie alleenlik op die Afrikaner as geheel nie, maar beskryf ook sekere individue en die konsep dat “mishandelde kinders mishandelende ouers word.” Spesifiek John Vorster word ondersoek as 'n mishandelde kind wat 'n mishandelende ouer word. Blake maak die gepaste gevolgtrekking dat die internering van kern individue wat later belangrike posisies in die Suid-Afrikaanse samelewing sou beklee 'n “bepaalde nalatenskap vir die land gelaat” het (p. 65).

Dat *Wit Terroriste* daarin slaag om 'n vergete aspek van die Suid-Afrikaanse geskiedenis te ontbloot en 'n gaping in die historiografie vul, is nie te betwyfel nie. Met hierdie boek het Blake 'n boeiende aspek van die Suid-Afrikaanse geskiedenis aangeraak. Dit is egter duidelik dat Blake slegs oppervlakkig die rol van die Ossewa-Brandwag tydens die Tweede Wêreldoorlog, die sabotasiedade wat deur “wit terroriste” gepleeg is, en die impak van die Unieregering se Noodregulasies tydens, en ná die Tweede Wêreldoorlog bespreek het. Soos reeds genoem bestaan die geleentheid vir verdere navorsing oor die bogenoemde aspekte. Die boek word egter hoogs aanbeveel juis omdat dit 'n aspek van die Suid-Afrikaanse geskiedenis aanraak wat dikwels vergete is in die “nuwe Suid-Afrika.” Soos wat Blake dit self stel: “Minder as 'n dekade nadat die laaste van die Afrikaner politieke gevangenis vrygelaat is, is politieke oortreders in baie van dieselfde selle by polisiekantore en gevangnisse aangehou. Daardie gevangenes het ook aangevoer dat hulle 'n stryd om vryheid stry” (p. 252).